

Anmeldelser

Margit Kjeldgaard og Per Bregengaard:
Den politiske forbruger – i den store verden
Columbus, København. 104 s., ill. 88 kr.

Selv om forbrugerspørgsmål i de senere år i stigende grad er kommet på den politiske dagsorden, er bøger om forbrugerpolitiske problemer stadig få. Der er i de fleste tilfælde tale om debatbøger og publikationer i den lidt lettere genre. Denne bog bekræfter dette billede. Som forfatterne selv skriver kan den anvendes på et introducerende niveau på ungdoms- og voksenuddannelserne, og den må følgelig også bedømmes på dette grundlag.

Bogen beskæftiger sig med den politiske forbruger, der er »en forbruger, der interesserer sig for mere end for en vares brugsværdi, og som enten boykotter bestemte varer eller bevidst tilvælger bestemte varer« (p.12). Det er en diskussion værd, om fænomenet »den politiske forbruger« er nyt, og om den enkelte forbruger er en central og stabil politisk aktør, og det er også relevant at diskutere, om den her foreslåede definition er velegnet. Forfatterne tager i for høj grad for givet, at der er tale om noget nyt, og noget der er kommet for at blive. Der næres imidlertid stor sympati for denne type forbruger, og på dette grundlag er bogen skrevet.

Der oprulles ganske mange temaer og bogen samler således forskellige økonomiske, sociologiske og politologiske perspektiver på forbrug. Dette synes også tilsigtet, således at der i undervisningen kan tages en række aktuelle emner op, og i den forstand er samlingen af en bred palet af emner ikke så tosset endda. Bogen retter sig dermed både mod nogle helt specifikke problemstillinger inden for forbrugerpolitik, som f.eks. mærkningsordninger, men beskæftiger sig også med mere generelle spørgsmål omkring bæredygtig udvikling og den økonomiske verdensorden, som i de senere år har påkaldt sig stor interesse. I en eller anden forstand er disse små og store spørgsmål forbundne, hvorfor de valgte temaer giver god me-

ning. Det forekommer dog problematisk, at »alt forbrug er politisk« (p. 99), således som forfatterne konkluderer. Ved således at gøre begrebet alt for rummeligt, mister det i realiteten sin kerne. Faktisk står det i modsætning til den i starten præsenterede definition, hvor politisk forbrug antoges at være styret af en bevidst politisk handling. Spørgsmålet om politiske forbrugere er altså temmelig kompliceret, og mere kompliceret end forfatterne umiddelbart synes at kunne overskue.

Karsten Ronit, Lektor, Ph.D.
Institut for statskundskab
Københavns Universitet

Bolette M. Christensen:
Fortællinger fra Indre Nørrebro.
Solidaritet og handlekraft i det lokale

København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag
2000, 419 s., bogladepris 395 kr., medl.pris 316 kr.

Selv om Indre Nørrebro er nævnt som det centrale i bogens titel, og er bogens empiriske genstandsfelt, er bogens ambition mere end at fortælle om den kollektive handlekraft i denne del af København. Bolette M. Christensen vil gennem analysen af Indre Nørrebro fortælle os noget om demokrati og ikke mindst relationen mellem det nationale demokrati og det lokale. Bogen er en del af demokratiprojektet – et større forskningsprojekt, der omfatter forskere ved Københavns og Aalborg Universiteter. En del af demokratiprojektet har titlen »demokrati fra neden« og gennem analyserne af bevægelser og initiativer på Indre Nørrebro går Bolette M. Christensen i klinch med dette begreb.

Bogen kommer vidt omkring, men dens teoretiske kerne er en kritik af et for »politisk« demokratibegreb til fordel for en bredere, samfundsmæssig opfattelse af demokrati. Der skal være lokal forankring og handlekraft uden for de formaliserede politiske systemer

for at der kan tales om demokrati. Der skal være lokale handlinger, som skal være præget af lighed og solidaritet. Lighed forstået som forsøg på at mindske samfundsmæssige uligheder med hensyn til politiske kompetencer og handlekraft. »Demokratisk myndiggørelse må være strategier for de »ressourcesvage« eller »underprivilegerede« i forhold til mulighederne for at artikulere sig og slå igennem, når det drejer sig om samfundsmæssig forandring« (s. 376). Der ligger dermed også et krav om solidaritet indbygget i demokratiet. Det skal være et fællesskab, men fællesskabet skal være rummeligt og handlingsorienteret.

Bolette M. Christensen kalder det for »flydende netværk af handleberedskab«. Gennem dette begreb understreges på den ene side, at fællesskabet er forestillet – der skal bl.a. være fortællinger – på den anden side understreges, at der ikke behøver at være homogenitet. Et flydende netværk af handleberedskab er knyttet til mangfoldighed og forskellighed i den lokale politiske kultur. Handlekraften er bundet op på et netværk af mange politiske fællesskaber, hvis sammenhæng og koordination sker i netværk af personer.

Et andet centralt begreb i bogen er »kollektiv myndiggørelse«. Den kollektive handlekraft udvikles gennem selvorganisering i de sprækker eller muligheder der er, eller som skabes, i statslige institutioner og politikker. På den ene side skal fællesskabet kunne etablere relationer til det institutionelle system, på den anden side er det nødvendigt, at der er autonomi. Den kollektive myndiggørelse betyder, at fællesskabet optræder som et kollektivt subjekt, dvs. som en form for organisering der udfører handlinger, der skal lede til samfundsmæssig forandring. Det er på den måde, at »handling gir forvandling« som et af mottoerne lød for 1970ernes Nørrebro Beboeraktion.

Beskrivelsen og analysen af de urbane bevægelser og organiseringer på Indre Nørrebro er delt op i tre perioder, tre tiår. Der er tale om store forskelle i organiseringerne i de tre perioder, men forfatteren fremhæver kontinuiteten fordi der til stadighed er en fortælling om Indre Nørre som et sted med særlige kendetegn og personer der er med i organiseringerne igennem hele perioden.

I 1970erne står Nørrebro Beboeraktion centralt. Den blev oprettet i forbindelse med etableringen af legepladsen »Byggeren«. Det var en aktivist organisation med brede kontakter til forskellige politiske miljøer

og partier. Man besatte huse, lavede trafikaktioner, kæmpede mod etableringen af andelslejligheder. Nørrebro Beboeraktion blev splittet, men det var navnlig nederlaget i forbindelse med de voldsomme kampe ved nedlæggelsen af Byggeren, der blev begyndelsen til enden for Nørrebro Beboeraktion.

1980erne var BZ'ernes periode. For de unge i BZ gav Byggeren en stærk symbolsk rolle: børnenes selvstændige rum blev smadret af staten. Det retfærdiggjorde handlinger. BZ'erne besatte forskellige bygninger på og uden for Nørrebro. For dem var Nørrebro måske snarere en fortælling end et sted, men med Ungdomshuset på Jagtvej fik BZ også en geografisk nærhed til Indre Nørrebro. BZ-mottoer var »Modstand er sejr« og netop de utallige kampe og konflikter med myndighederne blev en central del af BZ på vejen til forandring. Modstandsstrategien betød, at man måtte afvise gængse beslutningsveje og regler.

BZ var mere internationalt orienteret end Nørrebro Beboeraktion og man lagde vægt på at leve og bo sammen. Grundenheden var derfor bo-grupper i besatte huse. De fungerede som centre for aktivitet og initiativ og som rekrutteringsgrundlag. Man forsøgte at forbinde de udadrettede politiske kampe med social ansvarlighed over for kvarterets beboere, men der blev aldrig etableret systematiske og stabile relationer. »BZ-bevægelsen fik i højere grad karakter af en forsvarskamp for egne interesser end for et lokalsamfund« (s. 271).

Det nye i 1990erne er, at man opbygger en række socialpædagogiske initiativer, som kun er mulige gennem statslig finansiering, men som søges indpasset i den lokale kultur, som både Nørrebro Beboeraktion og BZ havde været med til at udstikke, og som de var eksponenter for. Et af de mest kendte socialpædagogiske initiativer er Sjakket, der begyndte i 1991. Udgangspunktet for Sjakket var modstand og kritik af de etablerede institutioner og pædagogerne. Sjakket er organiseret som basisdemokrati, men selve beslutningsformen er ikke kernen i demokratiet. Som en interviewperson siger »Fidusen er at tage folks idéer alvorligt i dagligdagen ... Ideen med Sjakket er at give så mange som muligt lyst og energi til at tro på at de kan gøre noget« (s. 300). Med andre ord at skabe en kollektiv myndiggørelse gennem selvorganiseret (men offentligt støttet) socialpædagogiske initiativer. Samtidig stiller Sjakket ikke krav. Man bliver ikke aktiveret, men skal aktivere sig selv hvis man har lyst.

Der er ingen pædagoger, der fortæller en, hvad man skal gøre. Deltagerne i fællesskabet må selv tage initiativer og selv følge op på dem. Sjakket fremhæves i dag af myndighederne som en særlig vellykket institution. Der er samtidig mange andre projekter, og de fleste er kendetegnet ved, at man vil orientere sig mod det lokale samfund. Giv deltagerne en rolle i lokalsamfundet på den ene eller anden måde. Bolette M. Christensen fremhæver, at fællestrækkene ved initiativerne er lokal forankring og demokrati.

Gennem detaljerede beskrivelser af aktiviteter og bevægelser på Indre Nørrebro giver Bolette M. Christensen en facetteret fremstilling af de sidste 30 års konflikter, kampe og udviklinger. Med sine mere end 400 sider er bogen allerede nu omfattende nok, men alligevel kan man savne, at forholdene på Nørrebro blev relateret til andre samfundsmæssige forandringer. Globaliseringen omtales grundigt, men mere konkrete ændringsprocesser belyses ikke særligt grundigt. Socialpædagogikken i 1990'erne kunne eksempelvis diskuteres i lyset af andre måder at lave socialpolitik på end tidligere. Man kunne også forestille sig, at historierne om Nørrebro så noget anderledes ud, hvis man i stedet fokuserede på brud og forandringer i bydelen og dens sociale sammensætning.

Bogen inddrager megen forskellig teori, men Castells og Hetherington står mest centralt. Fra Castells henter Bolette M. Christensen begreber som urbane bevægelser og netværkssamfundet. Særlig betydningsfuld er Castells insisteren på kollektive, i modsætning til individuelle, politiske aktører i relation til

social forandring. Hetheringtons begreb »elektive« politiske fællesskaber oversættes af Bolette M. Christensen til strategiske fællesskaber dvs. med fokus på handlinger der orienterer sig mod samfundsmæssig forandring.

Bogen slutes med en diskussion af samfundsmæssig demokratisering gennem fremsættelse af fire postulat: 1) Et demokratisk samfund skabes fra neden gennem selvorganiseret handlen. Et demokratisk samfund forudsætter politisk praksis uden for det institutionelle system. 2) For at selvorganiseret handlen skal fungere som demokratisk myndiggørelse må den være organisatorisk, interessemæssigt og interaktivt i en bredere social sammenhæng. 3) En demokratisk offentlighed skabes, næres og udfolder sig i et netværk af selvorganiseret kollektiv handlen. 4) Samfundsmæssigt demokrati består af en mangfoldighed af demokratier som inkarnerer alternative demokrati-forestillinger.

Det er ikke så let at sige, om disse fire teser er et direkte resultat af den empiriske analyse af Indre Nørrebro eller man kunne være nået frem til dem alene gennem teoretisk læsning. Men fortællingerne om Indre Nørrebro har givet kraft og liv til disse teoretiske antagelser. Bogen medvirker også til at videreføre den mytedannelse om Indre Nørrebro, som er så vigtig som grundlag for politiske handlinger.

Peter Gundelach, Professor
Sociologisk Institut
Københavns Universitet